

30.7.2025

Jalostusvalinnat lammastilalla

Jalostus perustuu valintaan. Jokaisessa syntyvässä karitsassa on puolet ominaisuuksista kummaltakin vanhemmalta. Sen takia on tärkeää tuntea vanhempien ominaisuudet. Tuotostarkkailussa ominaisuudet mitataan tai arvostellaan, ja se muodostaa jalostuksen perustan.

Mitattavien ominaisuuksien jalostuksessa apuna käytetään jalostusarvostelua. Tuotosseurannan viralliset punnitukset tehdään kolmen päivän, kuuden viikon ja neljän kuukauden iässä. Nelikuisille karitsoille tehdään lisäksi selkälihaksen ja -rasvan paksuusmitattauksia ultraäänilaitteella. Elävämuoto-arvostelulla jäljitellään lihakkuusluokitusta. Rakenne arvioidaan sanallisesti. Ikä voi olla karitsoilla 90 - 150 päivän välillä. Silloin mitattu 4 kuukauden painon voi ottaa maksimissaan 7 päivää etukäteen tai arvostelupäivän jälkeen. Alkuperäisroduilla myös lampaan villa arvostellaan. Lampailla lasketaan jalostusarvojen ennusteet eli niin sanotut BLUP-indeksit tuotosseurannan tulosten perusteella. Indeksien avulla voidaan helpottaa jalostusvalintaa.

Indeksit kertovat, mitkä eläimet vievät tilaa eteenpäin

Jalostusarvon ennusteet kuvaavat eläinten periyttämiskykyä kussakin ominaisuudessa suhteessa muihin saman rodun puhdasrotuisiin lampaisiin. Kasvunopeudelle, lihakkuudelle, rasvoittuvuudelle ja muotoluokan ennusteelle lasketaan omat osaindeksinsä. Jalostusarvo saadaan laskettua myös eläimille, joilla ei ole lainkaan omaa tulosta ominaisuudessa. Siinä tapauksessa lampaalle lasketaan indeksit sukulaisten tuloksista.

Jalostusarvostelu on tärkeää puhdasrotuisille lampailla, mutta myös risteytyslampailla, jos ne ovat mukana esimerkiksi kolmeroturisteytystuotannossa. FI-sukupolvelle lasketaan kasvuindeksit.

Arvoluokitus kertoo eläimen tuotostulosten ja rakenteen tasosta

Kantakirjatuille aikuisille lampailla on mahdollista tehdä lisäksi arvoluokitus (1-3). Se auttaa valitsemaan siitoseläimiä luotettavasti, nostaa eläimen myyntiarvoa ja tukee rodun ominaispiirteiden säilyttämistä – myös tuotantotilalla, joka ei ole jalostuslampola.

Arvoluokituksen edellytyksenä on, että uuhelle tai pässille on aikuispaino ja tuotoksista on mitattuna karitsoiden 42 päivän paino. Karitsatuotos lasketaan sekä uuhille että pässille. Arvoluokituksessa otetaan huomioon myös sikiävyys. Sanallisessa kuvauksessa arvostellaan uuhien ja pässien ulkomuoto, villa ja luonne. Vanhemmilla pässille lasketaan tilastoihin mukaan myös tyttärien karitsatuotos, koska se on oleellinen tieto nuorten uuhien valinnassa tilalla.

Pässeistä on mahdollista ottaa samalla rakennemitat, jotta voidaan numeroiden perusteella todeta, onko pässi korkea tai pitkä. Näin pystytään seuraamaan jalostusvalinnan vaikutusta myös rakenteen osalta.

Rotukohtaisesta arvoluokituksesta lisätietoa löydät [kantakirjoista](#). Kantakirjaohjesäännöt ovat hyödyllisiä myös mietittäessä esimerkiksi, minkä taseisia tilan uuhet ovat.

Eläinten valinnassa on tärkeää vaikuttaa paritusvalinnoilla siihen, että kuuden sukupolven perusteella lasketut sukusiitosasteet pysyvät riittävän alhaisina. Tämä on tärkeää, ei ainoastaan alkuperäisroduilla, vaan myös tuontiroduilla, koska niiden populaatiot ovat pienet.

Indeksitietojen käyttö jalostussuunnittelussa

Indeksilaskennassa on toistaiseksi vain pieni osa ominaisuuksista. Siksi valintatilanteessa kannattaa kiinnittää huomiota eläimen hyvinvointiin ja terveyteen. Tärkeitä ovat riittävä rakenne (selkä, jalat) ja hyvä purenta, koska ne vaikuttavat eläimen kykyyn kestää tuotannossa terveinä. Lisäksi huomioidaan villa, luonne sekä pässillä kivesten koko.

Ominaisuuksien painotus valinnassa riippuu, mihin tarkoitukseen ollaan eläintä valitsemassa

- Lihantuotantouuhien vanhemmiksi: emo-ominaisuudet, kasvu, kohtuullinen lihakkuus
- Lihantuotantokaritsojen isiksi: huippukasvu, huippulihakkuus tai myös muut tekijät kuten laidunnusominaisuudet, karkearehunkäyttö
- Puhdasjalostukseen: monipuolisemmin sekä ominaisuudet että sukulaisuus
- Rodun säilytykseen: monimuotoisuuden säilytys, tuotanto-ominaisuudet (koska ilman niitä säilytys kallista)

Eläimen elämässä on useita vaiheita, joissa joudutaan tekemään päätöksiä:

- Seuraavan sukupolven vanhempien valinta
- Eläimen itsensä valinta tuotosominaisuuksien suhteen
- Päätös eläinten jatkosta sen saatua ensimmäiset jälkeläiset
- Jalostuseläimen poistopäätös

Vanhempien valinnassa on tärkeää valikoida indeksiominaisuuksiltaan mahdollisimman hyvät uuhi ja pässi. Keskitytään tuotannon kannalta tärkeisiin ominaisuuksiin: tuotos, terveys, kestävyys, rakenne ja luonne. Ei valita eläimiä, joilla on omia tai lähisukulaisten perinnöllisiä vikoja, pahoja rakennevikoja.

Jälkeläiset ovat vanhempiensa keskiarvo ja arvosteluvarmuus on puolet vanhempien arvosteluvarmuuksien keskiarvosta. Vaikka vanhemmiksi on valittu parhaat tai ainakin hyvät, jälkeläisten kesken on vaihtelua, ja siksi nuoret siitoseläimet pitää arvostella. Vanhempien arvostelu varmistuu samalla kun ensimmäinen jälkeläissukupolvi on mitattu. Indeksit voivat muuttua kumpaan suuntaan tahansa lisätiedon myötä!

Jos populaatiossa tapahtuu perinnöllistä edistymistä, nuorten eläinten indeksit ovat keskimäärin parempia kuin vanhojen. Tämä toteutuu, jos perinnöllisesti paremmat on valittu seuraavan sukupolven vanhemmiksi. Huono pässi kannattaa poistaa. Nimittäin, jos sen arvostelu on varmentunut, se tuskin muuttuu enää parempaan. Hyvä pässi pääsee jatkokäyttöön tuotantoeläimille, seuraavan sukupolven isäksi. Pienessä populaatiossa voi katsoa, montako prosenttia populaation karitsoista on yhdeltä pässiltä jätetty jalostukseen. Tähän ei ole selkeitä suosituksia. Tärkeää on, että rodussa on kuitenkin riittävästi päsejä käytössä.

Tuotostasossa näkyy perimän ja ympäristön yhteisvaikutus

Tuotostasoa ei ratkaise pelkät jalostusarvot. Perimä ratkaisee tuotoksen ja laadun ylärajan, mutta ilman sopivaa ruokintaa, laidunkiertoa, loistorjuntaa ym. eläimet eivät tuota. Jalostusarvostelukaan ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla, jos ulkoiset olosuhteet vaikuttavat poikkeuksellisesti eläimen tuotokseen.

Isommassa populaatiossa valinta toimii paremmin, mutta pienemmässäkin saadaan edistystä aikaan, kun toimitaan pitkäjänteisesti sukulaisuudet huomioiden.

Koonnut: Kaie Ahlskog

Lähteitä:

<https://www.proagria.fi/uploads/ProAgria/Etela-Savo/Lammas-abc-materiaalipankki/Indeksitietojen-kaytto-lampaiden-jalostussuunnittelussa.pdf>

<https://www.proagria.fi/palvelut/kotielaintuotanto/lampaiden-ja-vuohien-kantakirja>

<https://proagria.fi/lammas>

<http://lammaswiki.fi>

Lammasasiantuntija Linda Kurkioja tekemässä karitsan jalostusarvostelua. Kuva: Heli Jolkkonen.